
Висновки для теорії музичної освіти.

1. Творча самореалізація майбутнього фахівця-музиканта в інтерпретаційному процесі охоплює весь шлях внутрішньої індивідуальної мети – від першої думки про художню ідею твору і аж до її виконавського втілення. Джерелом творчої самореалізації є духовний потенціал особистості музиканта, який відображає міру актуалізації духовних сил в цьому процесі.

2. Важливою педагогічною передумовою формування здатності до творчої самореалізації майбутніх фахівців-музикантів є розвиток духовних почуттів, які виступають специфічним способом духовного зв'язку з автором, з спільною для всіх сферою "Ми" і засадово націлюють на сприйняття світу. Психологічною основою творчої уяви інтерпретатора є емпатичне співпереживання та естетична споглядальність, яка виникає завдяки високому ступеню інтегрування соціокультурних смислів на рівні інтонаційних узагальнень і забезпечує вихід музичної свідомості на асоціативні предметні зв'язки.

3. Нормативно-регулятивними механізмами творчої самореалізації майбутнього фахівця-музиканта є музично-естетичний тезаурус, естетичний смак, ідеал, ціннісні орієнтації та світоглядна установка. Для успішного формування цих механізмів необхідна побудова цілісного, органічного комплексу гуманітарних, музично-теоретичних та спеціальних дисциплін, об'єднаних єдиним гуманістичним смислом і спрямованих на інтеграцію різних галузей знань.

4. Майбутній музикант-інтерпретатор виступає як творець нових художніх цінностей в процесі осягнення художньої ідеї, взятої з авторського тексту. Вирішальну роль в цьому процесі відіграють симультанні уявлення, які з точки зору синергетики є високим типом самодобудови структури (образів, ідей, уявлень). Педагогічними засобами ініціювання процесів самодобудови є досягнення, творчої інтуїції.

5. Герменевтичний підхід до вирішення проблеми творчої самореалізації майбутнього фахівця-музиканта в інтерпретаційному процесі відкриває перспективи в становленні нових світоглядних та освітніх парадигм. В гуманістичній парадигмі особистісно-орієнтованої освіти герменевтичне завдання полягає у навчанні розумінню-співпереживанню, яке стає головним засобом осягнення Істини, Добра, Краси в гуманітарному знанні.

ЛІТЕРАТУРА:

- Разников В.Г. Динамика художественного сознания в музыкальном обучении: Дисс. в форме науч. докл... докт. пед. наук. – М., 1993. —165с.
- Тарасов Г.С. Диагностика музыкальной потребности и особенности мышления музыканта-исполнителя. – Челябинск, 1987. — 220с.
- Мелик-Пашаев А.А. Об источниках способности человека к художественному творчеству // Вопросы психологии. – 1998. – № 1. – С. 76–82.
- Тельчарова Р.А. Введения в феноменологию музыки. – М., 1991. — 90с.
- Бахтин М.М. К философии поступка // Философия и социология науки и техники. – М., 1980. — 311с.
- Бочкарев Л.Л. Психологические механизмы музыкального переживания. Автореф. дисс.... докт. психол. наук. – К., 1989. — 24с.
- Gadamer H.-G. Philosophical Hermeneutics. – Berkeley, 1976. — 110с.
- Ricoeur P. The Conflict of Interpretations. Essays in Hermeneutics. – Evanston, 1974. — 96с.

Лариса ПОБЕРЕЖНА^(ЗМІСТ 224)

СПЕЦИФІКА ПРОЯВУ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

Завдання національного відродження, гуманізація освіти, орієнтації її на духовні цінності висуває нові вимоги до професійної підготовки вчителів предметів художнього циклу.

Пріоритетні напрямки удосконалення вищої музично-педагогічної освіти передбачають впровадження культурологічних підходів, досягнення естетичної спрямованості викладання фахових дисциплін, розширення музичного досвіду студентів. Сприяти духовному відродженню нації, нарощуванню культурного потенціалу суспільства зможе учитель, який має високий рівень особистості культури, широкі орієнтири естетичної оцінки, ґрунтовні знання з музичного мистецтва.

Аналіз наукової літератури свідчить, що ряд авторів естетичну культуру трактує як похідну від усвідомлення мистецтва. Так, Г.Нестеренко пропонує визначення: «Під естетичною культурою ми розуміємо сукупність емоційних і творчих здібностей, сформованих засобами мистецтва і спрямованих на активне перетворення дійсності» [1]. З позицій ставлення до мистецтва розкриваються поняття особистісної культури як рівня спроможності розуміти мистецтво, відчувати його, насолоджуватись досконалістю художнього відображення та прагнення до участі в художній творчості, прилученні до художньо-творчої діяльності.

Потребового спрямування набуває естетична культура, коли вона постає як здатність правильно відчувати і розуміти прояви естетичного в навколишній дійсності, різноманітній діяльності людини, зокрема, в мистецтві, а також як прагнення до прекрасного, до естетичного самовдосконалення, до творчості за законами краси, що і визначається наявністю розвинених естетичних потреб. (В.Іванов) Педагогічні аспекти підкреслено у визначенні, де естетична культура розглядається як результат свідомо-організованого впливу на внутрішній світ людини з метою розвитку у неї почуття прекрасного, вміння бачити і насолоджуватись красою природи, творів літератури і мистецтва, давати вірну естетичну оцінку мистецьким творам, вчинкам людей, предметам побуту та ін., відрізнити справді прекрасне від неестетичного (Л.Карпова). Справедливо критикуючи тавтологічність підходів до визначення естетичної культури через естетичне ставлення до дійсності, Л.Шеремет пропонує визначати естетичну культуру як «Систему взаємопов'язаних елементів, що включають в себе сутнісні здібності людини відчувати, сприймати, емоційно переживати, насолоджуватись, оцінювати прекрасне і потворне, високе і низьке, трагічне і комічне в природі, суспільстві і в самій людині і здатність до творчості за законами краси, спрямовану на створення цінностей, що задовольняють потреби суспільства у прекрасному і досягненні суспільного ідеалу краси» [2].

Естетична культура виконує певні функції в процесі діяльності вчителя музики, обумовлює продуктивність музично-педагогічної діяльності.

Інформаційно-пізнавальна її функція передбачає реалізацію музичних знань учителя – практичних і теоретичних, знань власне музичних творів і знань про музику. Інформаційно-пізнавальна функція виявляється у виконанні музики учителем для дітей – співі, грі на музичних інструментах, а також у професійно-спрямованому різновиді музичного виконавства – співу під власний акомпанемент.

Естетична культура учителя музики виявляється також в диригентському мистецтві, у знанні хорової справи. Від естетичної культури учителя музики залежить створення інтерпретації хорових творів, її втілення в диригентських жестах. Отже, вокальне, диригентсько-хорове, інструментальне виконавство-сфера прояву естетичної культури вчителя.

Продуктивно музична педагогічна діяльність неможлива без широкої обізнаності в галузі музичної творчості. Фактичне знання музики - «на слух» і виконавське володіння музичними творами — неодмінна умова успішної реалізації інформаційно-пізнавальної функції. Обмежений запас музичних знань сковує педагогічну діяльність, ставить учителя в залежність від певного музичного «багажу», не дає можливості вільно розгорнутись естетико-педагогічним намірам.

Інформаційно-пізнавальна функція естетичної культури вчителя ґрунтується також на його знаннях про музику. Йдеться про історико-теоретичний аспект музичної підготовки вчителя, який має донести до учнів відомості про музичні стилі, напрямки, жанри, історію створення певного музичного твору чи закономірності загального розвитку мистецтва. Уміння проаналізувати музичний твір у всій повноті його змісту і формальних ознак – вияв інформаційно-пізнавальної функції естетичної культури вчителя.

Національний зріз естетичної культури вчителя передбачає широкі знання української музики, вільне оперування музичним матеріалом в різних її галузях, видах, напрямках: хоровій,

вокальній, камерно-інструментальній, оперно-симфонічній, спеціальній музиці для дітей, класичній і сучасній, серйозній і «легкій», професійній, народній, любительській. Розгляд естетичної культури особистості з боку сутнісних ознак, тобто, як здатності до досягнення змістовного наповнення естетичного переживання і оцінки, як здатності відчувати, сприймати, емоційно переживати, насолоджуватись, вживати і оцінювати прекрасне і потворне, високе і низьке, трагічне й комічне в природі, суспільстві і самій людині, зіставлення характеристики естетичної культури в наведеному ракурсі із виокремленням пріоритетно-типових напрямків в розмаїтій палітрі художньо-образних надбань української музики дає можливість твердити, що музичне мистецтво українського народу, застосоване в педагогічній практиці, може особливим чином вплинути на спрямування естетичного ставлення студентів до життя і мистецтва.

Мистецькі цінності української музики значною мірою визначаються широтою художньо-образного відтворення світу. Творчий доробок українських композиторів позначено розмаїттям тематики змісту, настроїв і емоцій. Висока духовність і гуманістична спрямованість кращих здобутків української музики знайшли відбиток в перебігу широкої гами різнобарвних почуттів, найтонших їх нюансів. Українська музика — основа інформаційно-пізнавальної функції естетичної культури вчителя.

Орієнтаційно-вибіркова функція естетичної культури вчителя в умінні захопити дітей музичним мистецтвом, відкрити їм прекрасний світ музики, передати власне відношення до музичних творів. Орієнтаційно-вибіркова функція пов'язана з реалізацією естетичного смаку і естетичних ідеалів вчителя, з його судженнями, міркуваннями, естетичними перевагами і уподобаннями. Від спрямування естетичної культури вчителя залежить ставлення школярів до національної музичної культури.

Прояв орієнтаційно-вибіркової функції — у прищепленні учням шанобливого ставлення до здобутків українського мистецтва, прагнення до широкого пізнання і глибокого засвоєння художніх достоїнств української музики. Орієнтаційно-вибіркова функція реалізується у виборі музичного репертуару для хорового співу учнів, для слухання музики у різних видах навчальної та позашкільної музично-виховної роботи.

Творчо-конструктивна функція естетичної культури вчителя пов'язана з його умінням виконавської інтерпретації музики — неодмінної складової виховної роботи з учнями на уроці і в позаурочний час. Власне виконання музики та керівництво музичною діяльністю дітей вимагають від учителя здатності до художньої інтерпретації музичних творів, естетичне почуття міри у тлумаченні їх образного змісту та застосуванні виконавських засобів музичної виразності. Від естетичної культури вчителя залежить створення інтерпретації вокальних, інструментальних та хорових творів, втілення їх в диригентських жестах.

Кожна національна школа передбачає певні особливості інтерпретації музичних творів, виконавське виявлення композиторських задумів. Розкриття національної основи української музики у виконавському мистецтві, творче тлумачення нормативних засад інтерпретації у відповідності з національними орієнтирами — надзвичайно важлива грань естетичної культури вчителя, яка знаходить свою реалізацію у творчо-конструктивній функції.

Педагогічні вияви естетичної культури вчителя пов'язані також з такими видами діяльності, як «режисура уроку» або «драматургія» (Д.Кабалевський). Врахування впливу музично-контрастних епізодів уроку, зміна навчальної діяльності учнів як фактор підвищення їх продуктивності спрямовується не тільки суто педагогічними міркуваннями, але і естетичним почуттям міри, залежить від естетичної культури вчителя.

Творчо-конструктивна функція останньої реалізується також у педагогічній імпровізації. Останнім часом цей вид вияву педагогічної майстерності привертає особливу увагу дослідників музично-педагогічної діяльності (А.Назаров, В.Смиренський), які підкреслюють музично-естетичні її витоки.

І, нарешті, комунікативно-регулююча функція естетичної культури виявляється у спілкуванні учителя з учнями, у побудові міжособистісних їх стосунків за «законами краси». Зневажання, приниження вихованців, окрик тощо, несумісні з естетичною культурою вчителя, з його уявленням про прекрасне, з намаганнями прищепити почуття прекрасного дітям.

Говорячи про естетичні виміри педагогічної комунікації, особливу увагу хотілось би звернути на окремі специфічні види музично-виховного спілкування учителя з учнями. Маємо

на увазі зокрема, втілення принципу доступності в системі художньо-педагогічного спілкування. Це, передусім, орієнтація початкових засад музичного виховання на українську музику. Прагнення зробити музичне мистецтво емоційно привабливим для дітей, ґрунтується на виявленні знайомого, рідного, близького в навчальному матеріалі. Опора на близькість інтонацій української музики, музичному сприйманню дітей забезпечує не лише успішність навчання, а і досягнення естетичного контакту, спільного відчуття музики між учителем і учнями, художньо-образної ідентифікації між ними.

Таким чином, розгляд можливостей трансформації естетичного начала в музично-педагогічній діяльності приводить до виокремлення таких функцій естетичної культури вчителя як інформаційно-пізнавальна, орієнтаційно-вибіркова, творчо-конструктивна та комунікативно-регулююча.

Аналіз функцій естетичної культури дозволив аргументовано підійти до визначення критеріїв естетичної культури вчителя музики, до яких було віднесено:

а) емоційно-естетичну сприйнятливність, що передбачає здатність особистості до яскравого, безпосереднього переживання естетичного в дійсності і мистецтві, до емоційного відгуку на художні образи мистецтва, до естетичного відчуття їх форми;

б) естетико-художню компетентність в естетико-теоретичній сфері і в практичній галузі мистецтва, що виявляється в системності естетичних поглядів, в широті фактичних знань творів мистецтва, умінні розібратись в його жанрово-стильових ознаках проаналізувати елементи форми;

в) адекватність оцінних підходів до естетичних і художніх явищ, що забезпечується високим розвитком естетичних ідеалів та художнього смаку, їх активною взаємодією, і виражається в здатності до вибору естетичних явищ, об'єктів, художніх творів на основі аргументованої оцінки їх естетико-художніх переваг і достоїнств;

г) здатність до естетико-творчого самовираження в музично-педагогічній діяльності, що виявляється в створенні художньої інтерпретації музичних творів та у естетичних проявах в системі педагогічного спілкування з вихованцями, конструктивній та організаційній педагогічній роботі;

д) наявність потреби у неперервному художньо-естетичному вдосконаленні, яка виявляється у постійному прагненні до збагачення фактичних знань музики різних стилів, художніх напрямків, національних шкіл, до розширення знань про музику, до розвитку естетично-світоглядної позиції, художніх орієнтацій, в активізації творчої діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Нестеренко Г.П. Формирование музыкально-эстетической культуры студентов. // Совершенствование подготовки учителя начальных классов с доп. спец. – Минск: МГППУ, Музыка –1984. — 5с.
2. Шеремет Л.П. Теория культуры і особистість. – Біла Церква. 1997. — 34с.

Наталія СЕМЕНОВА^(ЗМІСТ 224)

Оціночні судження в курсі «Аналіз музичних творів»

За останні роки комплекс проблем, пов'язаних з осмисленням взаємодії загальної культури, професійної підготовки та змісту освіти, опинився в епіцентрі громадських дискусій та наукових розробок. (О.Апраксіна, Л.Арчажникова, Г.Ципін, Л.Коваль, Г.Падалка, О.Рудницька, О.Олексюк, В.Бутенко та ін.). Незважаючи на всі відмінності висловуваних концепцій, очевидно одне: подальше удосконалення системи освіти неможливе поза установкою на інтенсивний розвиток творчого потенціалу особистості, що становить суть гуманістично орієнтованого навчання. Звідси витікає одне з найважливіших завдань сучасної системи освіти – підготовка всебічно розвиненої особистості, що володіє нетривіальним новаторським стилем мислення, розвиненими творчими здібностями, широким кругозором, загальною і художньою культурою.

Перед педагогікою мистецтва університетського рівня постали проблеми підготовки такої особистості, іншими словами, необхідно перейти від навчання вузького спеціаліста до